

Rodiče jako spoluaktéři inkluzivního vzdělávání

Klára Lenkvíková (Seltenhoferová)

Abstrakt

Cílem článku je objasnit význam spolupráce rodičů se školou v inkluzivním vzdělávání a přispět tak k aktuálnímu tématu inkluzivního vzdělávání. Výzkum byl zaměřen na zpracování tří případových studií vybraných škol s inkluzivním pojetím. V rámci případových studií byly v každé z těchto škol realizované tři rozhovory s učiteli a tři rozhovory s rodiči. V článku jsou předloženy výsledky výzkumu ze tří škol, které podporovaly inkluzivní vzdělávání ještě před nabytím účinnosti novely vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

Klíčová slova: inkluzivní vzdělávání, inkluzivní škola, sociální heterogenita, rodiče, inkluzivní pedagog.

Parents as co-attendants to inclusive education

Abstract

The aim of the article is to clarify the importance of cooperation between parents and schools in inclusive education and thus contribute to the current topic of inclusive education. The research was focused on the processing of three case studies of selected schools with an inclusive concept. In these case studies, three teacher interviews and three interviews with parents were conducted in each of these schools. The article presents the research results from three schools that supported inclusive education

before the amendment to decree No. 27/2016 Coll. – On the education of pupils with special educational needs and gifted pupils came into effect.

Keywords: inclusive education, inclusive school, social heterogeneity, parents, inclusive teacher.

DOI: 10.5507/epd.2020.005

Úvod

Články týkající se komunikace rodičů se školou stále poukazují na nutnost zabývat se spoluprací rodičů se školou. Nových výzkumů, které by se zabývaly přímo spoluprací rodičů se školou v inkluzivním vzdělávání, se objevuje velmi málo. Výzkum provedený v roce 2015 poukazuje na fakt, že spolupráce rodičů se školou byla důležitá i před zavedením vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Článek přináší čtenáři mnoho podnětů pro zamýšlení se nad aktuální situací, která nastala se změnou vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných a výsledky výzkumných zjištění před jejím uvedením.

České školství je postaveno na rigidních pravidlech a inovace se v něm velmi těžko prosazují. To vše se týká inkluzivního vzdělávání i spolupráce rodičů se školou, která po zavedení vyhlášky nabývá na intenzitě. Dokládá to například projekt s názvem „Rodiče vítáni“, který slouží jako projekt certifikace škol, tj. školy otevřené rodičům (Rodiče vítáni, 2019). Postupně se od roku 2016 zaváděly do praxe škol legislativní změny ve vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a vytvářely podmínky pro individuální přístup a rozvoj všech dětí, žáků a studentů ve školách všech stupňů i typů. Na oblast spolupráce rodičů se školou se v současnosti zaměřují spolky rodičů nebo semináře. Například seminář s názvem „Spolupráce s rodiči“ je jednou z částí rozsáhlejšího vzdělávacího programu *Výchovný styl učitele*. Cílem tohoto semináře je rozvoj pedagogických kompetencí v oblasti spolupráce s rodiči, a to ve stálém spojení s etickými prvky a principy (Kvalita školy, 2019).

Termíny inkluze a inkluzivní vzdělávání se začaly používat až od doby konání konference o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v Salamance v roce 1994. Pojem inkluzivní vzdělávání bývá nejčastěji definováno jako „vzdělávání rozvíjející kulturu školy směrem k sociální koherenci“ (Hájková, Strnadová, 2010, s. 13). Inkluzivní škola se vyznačuje tím, že vyučování probíhá v heterogenních třídách, tj. třídách, jejichž žakovská heterogenita je dána různou aktuální úrovní vývoje žáků, různým stupněm potřeby podporných opatření jednotlivých žáků, jejich různou situací v procesu učení,

rozdílnou řečí, národností, kulturou, náboženstvím a dispozicemi (Hájková, Strnadová, 2010, s. 13).

Podle Vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (č. 27/2016Sb.) se za dítě, žáka a studenta se speciálními vzdělávacími potřebami považuje jedinec, který k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrná opatření se dělí na opatření prvního až pátého stupně. V prvním stupni jsou podpůrná opatření, která nevyžadují zvláštní institucionální podporu, nedochází ani k navýšení finančních prostředků pro školu. Podpůrná opatření druhého až pátého stupně vyžadují posouzení a doporučení podpory pro žáky od školských poradenských zařízení.

Všechny náležitosti vztahující se k individuálnímu vzdělávacímu plánu (IVP) jsou stanoveny v § 3 a 4 vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, která také obsahuje jako přílohu formulář IVP a vyhlášky č. 270/2017 Sb. (vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných). Individuální vzdělávací plán se týká žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními druhého až pátého stupně. K vytvoření individuálního vzdělávacího plánu pro žáka je nutné doporučení školského poradenského zařízení ale i žádost zákonného zástupce žáka (MŠMT, 2016).

Do inkluzivního vzdělávání vstupují kromě rodičů: učitel, lékař, terapeut (psycholog), rehabilitační pracovník, výchovný poradce, metodik prevence, občanská iniciativa (například sdružení rodičů), asistent pedagoga, ostatní učitelé, ředitel, dobrovolníci a žáci. Podrobněji aktéry inkluzivního vzdělávání popisuje Lechta (2016, s. 127).

Rodiče poskytují všestrannou péči a jsou prvním vychovatelem dítěte. Znájí důvěrně potřeby svého dítěte, mají o něj zájem, podporují ho a obhajují práva dítěte. Zapojení rodičů do vzdělávacího procesu žáka se považuje v inkluzivním vzdělávání za klíčové. Rodiče vědí o svých dětech podstatné informace, které mohou pomoci při vzdělávání žáků. U žáků se speciálními vzdělávacími potřebami má pomoc rodičů nezastupitelné místo.

1 Rodiče jako spoluaktéři inkluzivního vzdělávání

Podíl rodičů na vzdělávání jejich dětí zkvalitňuje celý proces inkluzivního vzdělávání. Při souladu učebních procesů odehrávajících se doma a ve škole dochází k zvýšení efektivity inkluzivního vzdělávání. Vyplývá to ze „Zprávy o možnostech sledování inkluzivních přístupů na úrovni školy“ (Česká školní inspekce, 2018, s. 36).

V inkluzivní škole by se mělo využít toho, čím disponují rodiče dítěte, a to jsou znalosti o něm. Učitelé společně s rodiči mohou vytvořit taková opatření, která zlepší

vyučovací proces ve prospěch žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a povedou i ke změně jeho sociálního chování (Bartoňová, Vítková, 2013, s. 35).

Nedostatky v socializaci žáka jsou výsledkem chybných tendencí v rodinné i školní výchově. Za velmi vážnou chybu se považuje, když učitel nebo rodič chápe okamžité selhání nebo chybu jako tragédii. Dochází tak ke snižování sebevědomí dítěte, vytváří se komplex méněcennosti a snižuje to motivaci. Selhání a neúspěch ve škole je výrazným předznamenáním neúspěchu v životě, proto dítě nutně potřebuje i pozitivní odezvu. Rodičům a učitelům náleží sociální role, z níž vyplývá určité chování, které jim dává možnost stát na straně dítěte (Kasíková, Vališová a kol., 1994, s. 79–80).

Pokud rodiče porozumí tomu, jakým způsobem škola vzdělává, rozvíjí a jaké požadavky klade na jejich dítě, budou umět o něj pečovat. To znamená, že nebudou na dítě klást rozdílné nároky, než požaduje škola. Ty by u dítěte mohly vyvolat pocit nejistoty, snižovat jeho sebevědomí nebo negativně ovlivnit jeho rozvoj.

1.1 Spolupráce rodičů se školou s inkluzivním pojetím

V literatuře zabývající se vztahy mezi rodinou a školou nalezneme čtyři základní role toho, jak mohou rodiče vůči škole vystupovat: rodiče jako zákazníci (klienti), rodiče jako partneři, rodiče jako občané a rodiče jako problém (Rabušicová, Šedřová, Trnková, Čiháček, 2004, s. 33–39). Se všemi těmito rolemi rodičů ve vztahu ke škole se můžeme setkat v inkluzivní škole. V posledních letech převládá vztah mezi rodiči a školou založený na partnerství. Učitelé i škola ho uznávají a vidí v něm velká pozitiva.

Spolupráce rodičů se školou se řadí mezi významné činitele efektivního vzdělávání dětí. Školy by se proto měly snažit vytvořit podmínky pro partnerský vztah s rodinami dětí, který se vyznačuje tím, že škola bude pravidelně rodiče kontaktovat a nabízet jim různé možnosti zapojení rodičů do spolupráce se školou. Rodiče chápání jako partneři jsou aktivními postavami při rozhodování ve škole. Mají stejnou pravomoc a odbornost jako lidé ve škole. Mohou se také dostat do role výchovných partnerů nebo přijímat roli sociálních partnerů. U obou rolí je prvotním zájmem rodičů co nejvíce prospět svým dětem.

Pochopení rodičovských rolí ve vztahu ke škole a partnerství rodiny a školy patří mezi výchozí témata, která jsou důležitá i pro inkluzivní školu. Rodiče jsou chápání jako neopominutelní aktéři výchovy a inkluzivního vzdělávání a vysvětlení vývoje vztahů rodiny a školy nepochybně patří k porozumění tématu spolupráce rodiny se školou s inkluzivním pojetím (Carpenter, 2003, s. 20–44). Většina škol s inkluzivním vzděláváním se snaží rodiče do spolupráce se školou aktivně zapojovat. Píše o tom například Hornby (in Forlin, 2010 s. 93). Mít dobrý vztah s rodiči je jedním z předpokladů úspěšného inkluzivního vzdělávání dětí.

V současné době jsou rodiče vnímání jako nutní aktéři výchovy a vzdělávání svých dětí. Svými názory a postoji ovlivňují chod školy a změny týkající se celého systému

vzdělávání dané školy (Rabušičová, Šedřová, Trnková, Čiháček, 2004, s. 9–10). Mají tedy i významný vliv na inkluzivní vzdělávání.

Mezi formy spolupráce rodičů se školou v inkluzivním vzdělávání patří: osobní kontakt učitele, asistenta pedagoga, výchovného poradce, speciálního pedagoga, ředitele školy nebo školního psychologa s rodiči dětí, písemné formy komunikace a spolupráce pedagogů s rodiči dětí, účast rodičů ve škole (Krejčová, 2005, s. 4–9). Velkou roli při zapojování rodičů do spolupráce se školou s inkluzivním pojetím hraje samotný vztah rodičů ke škole. Pokud mají špatné zkušenosti ze svého dětství, když školu sami navštěvovali, bude obtížnější je přimět ke spolupráci.

Vývoj vztahů mezi rodiči a učiteli ukazuje nárůst podílu rodičů na začleňování do spolupráce se školou. Souvisí to se změnou legislativního rámce vymezujícího vztahy mezi rodiči a školou z devadesátých let (umožnil rodičům spolurozhodovat o věcech týkajících se výchovy a vzdělávání svých dětí), se sociální politikou a řadou dalších faktorů. Inkluzivní vzdělávání se stává nástrojem sociální politiky a odpovědí na požadavek zpřístupnění vzdělávání všem (Bartoňová, Vítková a kol., 2013, s. 27).

V inkluzivní škole se počítá s důkladnějším a intenzivnějším zapojováním rodičů do spolupráce se školou. Rodiče jsou odpovědní za výchovu svých dětí, proto by se měli podílet na vzdělávání svých dětí a nenechat vše na škole. Škola by měla zastávat otevřený a partnerský přístup k rodičům. Úkolem modelu sdílené odpovědnosti, který podle Ravna (2003) in (Rabušičová, Šedřová, Trnková, Čiháček, 2004, s. 11–13) v inkluzivních školách převládá, je zainteresovat rodiče do spolupráce se školou a do konkrétních aktivit, z nichž budou mít jejich děti prospěch.

Z výzkumů vyplývá, že spolupráce rodičů se školou s inkluzivním pojetím má vliv na vzdělávací výsledky dětí. Zahraniční, především americké výzkumy zkoumají, zda užší spolupráce mezi rodinou a školou může ovlivnit výkony dětí. Výsledky výzkumu Pianta a Walshe (in Christenson, Anderson 2002) říkají, že spolupráce rodiny se školou ovlivňuje školní úspěšnost. Lépe se podle nich daří ve škole dětem z rodin, které se školou komunikují a podávají dětem konzistentní informace o škole s tím, co děti slyší od svých učitelů. Také výzkum Simonové (2001) potvrdil, že zapojování rodičů do života školy má pozitivní vliv na chování a výsledky žáků. U těchto žáků se prokázala lepší známka z angličtiny a z matematiky, měli lepší školní docházku a byli lépe připraveni na vyučování. Rozdíl ve výsledcích se naopak nepotvrdil ve standardizovaných testech. Spolupráce rodičů se školou tedy ovlivňuje to, co může žák změnit vlastní snahou. Longitudinální studie Epsteinové a Sheldona (2002) se zabývala tím, jak mohou aktivity školy zaměřené na spolupráci s rodiči ovlivnit docházku žáků. Ukázalo se, že tyto aktivity mají pozitivní vliv na docházku žáků: stanovení osoby pro komunikaci s rodiči, komunikace s různými typy rodin (sociálně slabými, rodinami cizinců ...), workshopy pro rodiče na téma docházky jejich dětí a odměny pro žáky. Zavedením těchto aktivit došlo k tomu, že procento žáků vyhýbajících se školní docházce kleslo za 1 rok z 8 % na 6,1 %. Singh (2004) ve své studii přišel s tím, že pokud školy vybízejí rodiče ke komunikaci

a spolupráci se školou, rodiče se zapojují daleko více. Plyne z toho, že spolupráce rodičů se školou vede ke zlepšení kvality vzdělávání i vzdělávacích výsledků dětí (Rabušičová, Šedlová, Trnková, Čiháček, 2004, s. 29–30).

Česká školní inspekce podala zprávu ze šetření, které se zabývalo zajištěním rovného přístupu ke vzdělávání a stavu podpory začleňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Šetření proběhlo v 256 základních školách a 92 středních školách v České republice. Speciální školy nejsou zahrnuty ve výzkumném šetření. S rodiči spolupracují téměř všechny školy, proto se zjišťovala míra efektivity této spolupráce. Zjistilo se, že rozhodně nebo spíše efektivně rozvíjí spolupráci s rodiči 97 % základních škol (z toho 56,2 % škol „rozhodně ano“). Dalším zjištěním je, že v desetině navštívených středních škol se nedaří navázat efektivní spolupráci rodičů žáků se speciálně vzdělávacími potřebami (Česká školní inspekce, 2014, s. 3–26).

Rodiče jsou chápáni jako neopominutelní aktéři inkluzivního vzdělávání. Uvedené výzkumy dokládají to, že spolupráce rodičů se školou s inkluzivním pojetím zkvalitňuje proces vzdělávání dětí.

1.2 Názory rodičů na inkluzivní vzdělávání

Výzkumy uváděné v této kapitole dokládají fakt, že spolupráce rodičů se školou s inkluzivním pojetím zkvalitňuje proces vzdělávání dětí a vliv na spolupráci se školou v inkluzivním vzdělávání mají mimo jiné i samotné názory rodičů na inkluzivní vzdělávání. Výzkumy dokládají, že negativní názor na inkluzivní vzdělávání v některých případech oslabuje spolupráci a ztěžuje kontakt rodičů se školou (Výstup projektu Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR, 2015, s. 31). Z názorů rodičů vyplývá, že mají největší obavu z toho, aby jejich děti vyučoval učitel s inkluzivními kompetencemi a aby se jejich dítě cítilo ve škole šťastné (Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA, 2011, s. 55–57).

Názory rodičů na inkluzivní vzdělávání se výrazně liší. Z výzkumu, který se zabýval názory rodičů na inkluzivní vzdělávání ve Spojených státech, se zjistilo: čím je dítě mladší a čím má lehčí stupeň postižení, tím jsou rodiče vstřícnější inkluzivnímu vzdělávání. Dalším závěrem výzkumu bylo zjištění, že inkluzivní vzdělávání má pozitivní sociální přínos pro všechny děti. Z tohoto výzkumného šetření vyplynuly i obavy rodičů z inkluze. Nejčastěji rodiče zmiňovali pochybnosti o připravenosti pedagogů na výuku dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a starost o spokojenost jejich dětí ve škole (Leyser, Kirk, 2010, s. 271–284). Ve výzkumu Elkinse, Van Kraayenoorda a Joblingové (2003), kterého se zúčastnilo 354 australských rodičů dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, oceňovali rodiče inkluzi. 50 % rodičů však považovalo pro své děti za vhodnější speciální školy. Důvodem bylo, že 70 % rodičů předpokládalo, že ve speciálních školách se jejich dítě setká s trpělivějšími učiteli. Za negativum speciální školy považovali pomalejší sociální a emocionální vývoj svých dětí.

Rodiče ostatních dětí ve třídě (dětí, které nevyžadují speciální potřeby ve vzdělávání) se obávají toho, že učitel ve třídě bude přetížen a většinu pozornosti bude věnovat dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Z výzkumů (Freeman, Alkin, 2000) vyplývá, že rodiče chtějí, aby jejich dětem byla poskytnuta kvalitní výuka. Domnívají se, že dítě se speciálními vzdělávacími potřebami bude brzdit vzdělávání ostatních dětí ve výuce. Další obava pramení z nedostatečné připravenosti školy na inkluzivní vzdělávání. Z kvalitativního výzkumu Michaely Vítečkové (in Kasíková, Straková, 2011, s. 113), který se zabýval výběrem vzdělávací dráhy dítěte, konkrétně dvoj kolelností našeho vzdělávacího systému, vyplývá: rodiče dětí, které navštěvují základní školy, jsou konfrontováni s názory, že ve výuce dochází ke stagnaci oproti dětem, které navštěvují víceleté gymnázium.

Další český výzkum se zabýval analýzou postojů rodičů k rozdělování žáků a inkluzi. Ukázalo se, že jde o téma, na které česká veřejnost a rodiny nemají příliš ujasněný názor. Respondenti, jejichž postoje jsou více inkluzivní (podporují tedy společné vzdělávání žáků), kladou důraz na výchovnou funkci školy. Většina respondentů odpovídala na jednotlivé otázky s přihlédnutím k osobní zkušenosti. Autoři výzkumu zmiňují dva hlavní důvody, proč tomu tak může být. Prvním z nich je obecný stav české společnosti, kde se prolíná touha po rovnosti s touhou po individualismu. Druhý důvod vidí v tom, že otázky vzdělávání a inkluze nejsou veřejně diskutovány (Greger, Chvál a kol., 2009, s. 51–76).

Od ledna 2015 funguje nově utvořená aliance Rodičů za inkluzi. Jde o neformální uskupení spojující rodiče dětí, kteří vyžadují ve vzdělávání nestandardní přístup. Nejedná se jenom o zdravotní handicap dítěte, ale i o sociální znevýhodnění své rodiny (Nadace Open Society Fund Praha, 2015).

Jak rodiče vnímají svoji roli a jak jsou školou vnímáni, je důležitým základem, od něhož se odvíjí například komunikace učitelů s rodiči, spolupráce se školou, vzájemné partnerství s učiteli.

2 Výzkum

Výzkum byl zaměřený na význam spolupráce rodičů se školou v inkluzivním vzdělávání a výsledky výzkumu byly zpracovány pomocí designu případové studie. Z přehledu škol s inkluzivním pojetím, který byl obdržel paní Mgr. Alžběty Pavlíčkové z portálu inkluze.cz, byly náhodně zvoleny 3 školy. Další informace o vybraných školách byly zjišťovány přímou návštěvou organizací ve vybraném vzorku, komunikací s řediteli škol, z propagačních letáků, informačních brožur a z webových stránek.

Byl zvolen kvalitativní typ výzkumu, který neumožňuje zobecnit získaná data, ale může podat podrobnější přehled o tom, jak jsou rodiče začleňováni do spolupráce se školou s inkluzivním pojetím. Hlavní metodou výzkumu byl hloubkový polostrukturovaný rozhovor obsahující otevřené otázky a analýza školských dokumentů.

2.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit možnosti začlenění rodičů do spolupráce se školou při inkluzivním vzdělávání.

V inkluzivní škole jde o to, aby se zapojovali i rodiče, proto za nesmírně důležité zjištění je považována role rodičů a způsoby začlenění rodičů při spolupráci se školou s inkluzivním pojetím. Na základě cíle výzkumu byla stanovena hlavní výzkumná otázka: Jakým způsobem lze začlenit rodiče do spolupráce se školou s inkluzivním pojetím?

Hlavní výzkumná otázka byla dále rozčleněna do čtyř specifických výzkumných otázek:

1. Jaké názory vyjadřují rodiče a učitelé ohledně spolupráce rodičů se školou s inkluzivním pojetím?
2. Jakým způsobem rodiče spolupracují se školou s inkluzivním vzděláváním?
3. Jaká je podle učitelů a rodičů ideální představa spolupráce rodičů se školou s inkluzivním vzděláváním?
4. Jakým způsobem je možné zlepšit spolupráci rodičů se školou s inkluzivním pojetím?

2.2 Popis použitých metod, technik a výzkumného vzorku

Případové studie dělíme do několika skupin podle typu pozorovaných objektů. Předkládaný výzkum spadá do skupiny „studium organizací a institucí“. „Jsou zkoumány firmy, školy a jiné organizace, implementace programů a intervencí, kultura organizací, procesy změn a adaptací“ (Hendl, 2008, s. 103). Pro výzkum byla použita metoda polostrukturovaných hloubkových rozhovorů a analýza školských a školních dokumentů. Metoda analýzy dat byla provedena tak, že byly zanalyzovány některé školské dokumenty, data o škole získaná z webových stránek škol, informačních letáků nebo přímo od zaměstnanců školy.

Výzkumný vzorek tvoří tři zvolené školy na základě doporučení pracovníka portálu inkluze.cz, náhodně vybrání tři zástupci učitelů v každé škole a tři rodiče (jeden z rodičů) v každé škole, které učitelé náhodně vybrali a byl na ně zprostředkován kontakt.

Polostrukturované rozhovory byly nahrávány na diktafon. Rozhovory byly přepisovány doslovně tak, jak respondenti odpovídali na otázky. Nahrané rozhovory měly délku od 20 do 30 minut.

První dotaz našeho rozhovoru směřoval na otázku, zda respondenti souhlasí s nahráním rozhovoru. Všichni dotázaní respondenti souhlasili s nahráváním.

Hlavní metodou výzkumu byl hloubkový polostrukturovaný rozhovor obsahující otevřené otázky a analýza školských dokumentů.

Analýza dat případové studie podle Hendla (2008, s. 226) může využít postupy známé ze zakotvené teorie nebo metody z etnografického přístupu. Bylo využito schéma

navržené Straussem a Corbinovou (1999) in (Švaříček, Šedová a kol, 2007, s. 211), které je podle nich vhodné pro výzkumy zaměřené na sociální interakce a vztahy, což se vyskytuje v předkládaném výzkumu jako setkání a spolupráce učitelů a rodičů. Rozhovory byly kódovány pomocí techniky zakotvené teorie, a to otevřeného kódování. To znamená, že významové jednotky (slovo, větu, odstavec) byly označeny kódem, který se vztahoval k výzkumné otázce. Celá technika byla provedena pomocí metody papír tužka (ručně psány jednotlivé kódy). Následně byly jednotlivé kódy řazeny systematicky do významových kategorií. Po kódování přišlo na řadu vytvoření hrubé kostry příběhu pomocí analytické strategie. Byla zvolena strategie analytické indukce, u které byla snaha použít na všechny rozhovory stejný systém, a analytickou techniku „vyložených karet“, pomocí které byl z kategorizovaného seznamu kódů sestaven text a rozdělen na jednotlivá témata. Celkem bylo analyzováno 18 rozhovorů.

2.3 Výsledky výzkumu

Z rozhovorů byla pro interpretování výsledků výzkumu vybrána klíčová tvrzení, která jsou seřazena podle jednotlivých témat. V následujícím textu jsou deskriptivním způsobem vyložena výzkumná zjištění ze tří škol. Všechna uvedená témata, korespondují s výzkumnými otázkami, cílem výzkumu a vzešla z analýzy získaných dat, která byla provedena pomocí kódování a rozdělena do dílčích kategorií. Názvy jednotlivých kategorií jsou následující: názory učitelů/rodičů na spolupráci rodičů se školou s inkluzivním pojetím, způsoby spolupráce rodičů se školou s inkluzivním vzděláváním, vliv spolupráce rodičů se školou s inkluzivním pojetím na žáka, ideální představa spolupráce rodičů se školou s inkluzivním vzděláváním očima učitelů/očima rodičů, možnosti zlepšení role rodičů ve spolupráci se školou s inkluzivním pojetím.

V jednotlivých případových studiích byla zkoumána charakteristika a systém školy, role rodičů ve spolupráci se školou s inkluzivním pojetím očima učitelů i očima rodičů. V článku jsou shrnuty podstatná zjištění z jednotlivých škol podle jednotlivých témat v pojetí učitelů i rodičů.

Výsledky výzkumu jsou předloženy podle jednotlivých škol a nejprve se zaměřují na spolupráci rodičů se základní školou očima učitelů a poté na spolupráci rodičů se základní školou očima rodičů.

1. základní škola

Základní škola se řadí k fakultním školám Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Škola patří do sítě Férových škol, které zajišťují inkluzivní program školy. Spočívá to v individuálním přístupu učitelů při vyučování. Reforma vzdělávání byla na škole zahájena ještě před uložením změn zákonem. Učitelé pracovali více než rok na přípravě školního vzdělávacího programu. Program si klade za cíl smysluplné vzdělávání a maximální rozvíjení osobnosti všech žáků.

Podle učitelů na této škole může kvalitní spolupráce mezi nimi a rodiči existovat za předpokladu, že jí bude věnováno dostatek času a velké úsilí hlavně ze strany učitele. Dokládá to výpověď paní učitelky: „*Už je to čtvrtým rokem, co spolu jsme, ale až teď ta spolupráce začíná nést ovoce. Je to neustálá práce a náročný proces.*“

Učitelé za nejčastější pomoc škole ze strany rodičů uvádějí pomůcky do výuky. Zmiňují: „*Přinesou například krabice do hodin výtvarné výchovy, takže hodně materiálně pomáhají.*“ Dalším možným způsobem spolupráce rodičů se školou jsou společné akce.

Nejhorší situace podle učitelů nastává, když se rodiče snaží zakrývat problém v rodině, stydí se za něj, neřeší ho a odnese to dítě. Paní učitelka uvádí příklad: „*Maminka žila sama s pěti dětmi na ubytovně a styděla se za svůj status. Její syn měl diagnostikovaný ADHD, hodně zlobil a maminka si s ním nevěděla rady. Vyhrožovala mu, že ho dá do dětského domova. Všichni ji odsuzovali. Trvalo dlouho, než se mi se vším svěřila. Já jsem poznala, že ona už je z toho všeho zoufalá, protože musí chodit do práce, k tomu bydlí na té ubytovně a do toho všeho ten chlapec ve druhý třídě, který třeba nepřišel domů večer.*“ Pokud učitel ví o problému, může ho společně s rodičem vyřešit. V tomto případě paní učitelka může poskytnout rady, jak s chlapcem s ADHD má jednat nebo jí paní učitelka může doporučit pomoc od výchovného poradce nebo speciálního pedagoga.

Učitelé v této škole s inkluzivním vzděláváním jsou spokojeni se spoluprací rodičů. Za ideální stav považují to, že pokud nastane nějaký problém, hned ho budou s rodiči řešit. Dále také uvádějí komunikativní rodiče, kteří se nebojí učiteli otevřít, a rovnocenný vztah s rodiči.

Podle výpovědí učitelů má škola dostatek společných akcí s rodiči, ale jiným školám, kde nejsou zastoupeny v takové míře, by je učitelé určitě doporučili. „*Rodiče na takových akcích, jako je jarmark nebo zahradní slavnost, si mohou neformálně sdělit svoje pocity, sblížit se, pochopit a vysvětlit si, jak to mají děti ve třídě mezi sebou. Také se na takové akce mohou přestat stydět a užít si zábavu společně s dětmi.*“

Zapojování rodičů do inkluzivního vzdělávání považují respondenti za důležité, protože se jedná o důležitý prvek inkluze. Myslí tím spoluprací žáka, učitele a pedagoga, ale i dalších aktérů, kteří do inkluzivního vzdělávání vstupují (psycholog, ředitel, asistent pedagoga a další). Dokládá to výpověď respondenta (rodiče): „*Kvalitní vztah s rodiči přináší dítěti bohatou slovní zásobu a emoční podporu. Dítěti také prospívá, když jeho rodiče rozumějí požadavkům učitelů, a naopak učitelé chápou očekávání rodičů. Stejně důležité je, aby rodiče a učitelé byli ve vzájemném styku a aby se informovali o učebních návycích dítěte, jeho postojích ke škole, sociálních vztazích i školním prospěchu. Tato komunikace by měla být obousměrná a měli by o ni usilovat rodiče i učitelé.*“ Jde tedy o to, aby rodiče porozuměli svému dítěti. Spolupráce bude přínosnější pro všechny zúčastněné osoby, pokud se budou učitelé a rodiče informovat a kontaktovat navzájem.

Rodiče se snaží pomáhat svému dítěti, konkrétně tím, že se například podílí na vypracování individuálního vzdělávacího plánu, účastní se schůzek s učitelem a výchovnou poradkyní školy.

Podle výpovědí rodičů vyplývá, že spolupráce rodičů se školou s inkluzivním vzděláváním je nepostradatelná a ovlivňuje žáka. Dítěti prospívá, když se rodiče zajímají o jeho vzdělávání. *„Potom ty děti zvládají učivo klidněji a mají větší zájem o učení. Dítě potřebuje vidět, že všechny strany se ztotožňují s jeho vzděláváním.“*

Dotázaní respondenti uvádí, že jsou spokojeni se zapojováním rodičů do spolupráce v této škole, ale přesto by zlepšili některé věci: *„Mělo by se usilovat o těsnější spolupráci s rodiči jak při prevenci školního selhání, tak při řešení problémů s cílem je překonat. Dále by se mohlo jednat o zvážení nabídky doučování žákům, přípravu domácích úkolů a bezplatné volnočasové aktivity. Dále by bylo vhodné stanovit pravidla pro hodnocení, tak aby motivovala i slabší žáky k co nejlepším výsledkům.“* Školní hodnocení staví žáky i jejich rodiče mnohdy do stresujících a náročných situací. V inkluzivní škole by tomu mělo pomoci slovní hodnocení, které zdůvodní nedostatky ve výsledcích žáků.

2. základní škola

Součástí školy je 1. a 2. stupeň základní školy, základní umělecká škola, školní družiny a školní klub.

Škola patří mezi církevní školy, to znamená, že ředitele jmenuje a odvolává zřizovatel, tj. arcibiskupství pražské. Školu financuje stát, je plně rovnoprávná se školami státními a podléhá České školní inspekci. Škola přijímá všechny děti bez rozdílu, věřící i nevěřící. Rodiče mají otevřený přístup do školy, jsou pravidelně informováni o svém dítěti, a když nastane nějaká situace, jsou pozváni do školy ke konzultaci, aby mohli společně s učiteli dohodnout společný optimální postup.

Podle názoru učitelů je největším problémem rodič, který všechno nechává na škole a nesnaží se o spolupráci.

Většina rodičů v této škole vypomáhá materiálně. *„Různí rodiče tedy přinesou nějakou pomůcku do výuky, ale nesouvisí to s tím, jestli mají zdravé dítě, nebo se potýkají s nějakými nesnázemi. Pomoc jde napříč rodičovským spektrem.“*

Rodiče mají volný přístup do školy. Škola pořádá velké množství akcí pro rodiče: *„Prakticky dvakrát do měsíce je nějaká taková akce.“* Jsou to například divadla, koncerty nebo sportovní akce.

Pokud rodiče spolupracují se školou, dítě se projevuje lépe v kolektivu a je sebejistější. *„Pozitivní spolupráce s rodiči bývá pozitivnější a radostnější. Na dítěti je to poznat větší motivovaností k učivu.“*

U ideální představy spolupráce rodičů se školou převládají názory, aby rodiče měli radost z pomoci dětem. Komunikaci, kdy se rodič a učitel navzájem uctívají, považují respondenti za nejdůležitější bod spolupráce.

Někdy je podle učitelů potřeba změnit nebo hledat postup při řešení problému, který se ve škole ještě neobjevil. Podle všech se vedení školy snaží, a když něco nefunguje, tak to mění. Obecně jsou tedy učitelé spokojeni. Dokládá to tato odpověď: *„Jsem*

spokojena, rodiče mají zájem o metody výuky, těší je úspěchy dětí i celé školy, při nesnázích spolu s námi hledají řešení.“

Zkušenosti se spoluprací v této škole s inkluzivním vzděláváním jsou u dotázaných rodičů většinou pozitivní. Rodiče si chválí pozitivní přístup učitelů k nim i k jejich dětem.

U těchto dotázaných rodičů převládá pomoc jejich dětem s přípravou materiálů a podkladů do školy. Z odpovědí rodičů také vyplynulo, že by se rodiče rádi zapojovali více, ale neví jak. Ideálně by je škola měla oslovit sama.

Rodiče se opět shodují, že spolupráce rodičů se školou má pozitivní vliv na žáka. Zmiňují se, že spolupráce rodičů se školou je nezbytně nutná na 1. stupni základní školy a u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Z výpovědí také vyplývá, že pokud se rodiče zajímají o to, co právě děti ve škole probírají, jsou informováni o úkolech a testech, tak mohou dítěti doma pomoci a jeho výsledky ve škole jsou potom lepší.

Za ideální představu respondenti (rodiče) uvádějí to, že by se rodiče měli snažit spolupracovat se školou. Dále uvádějí komunikaci rodičů, žáků a vstřícný přístup učitele k rodičům, který je pravidelně informuje o jejich dětech a o tom, co se ve škole děje. Důležité je také: *„Když se rodiče o to dítě zajímají a pomáhají mu.“*

3. základní škola

Škola si vypracovává vlastní vzdělávací program. Pouze žáci pátých tříd se vyučují podle programu „Základní škola“.

Škola také funguje jako metodické centrum pro vzdělávání dětí s Aspergerovým syndromem, proto spolupracuje s mnoha odborníky, jako jsou SPC Vertikála nebo sdružení APLA. Od září 2010 působí ve škole školní psycholog a speciální pedagog. Ve škole funguje sdružení rodičů, které bylo založeno už v roce 1991.

O důležitosti spolupráce rodičů se školou nemá žádný dotázaný učitel pochybnost. Pokud se rodiče zapojují do spolupráce se školou, výuka probíhá snadněji, kázeňské prohřešky nejsou tak časté. *„Je to polovina úspěchu, když rodiče spolupracují. Funkční komunikace mezi rodinou a školou je zásadní podmínkou úspěšného vzdělávacího procesu.“* Rodiče by si měli uvědomit, že i škola má stejné cíle ve vzdělávání dětí jako oni, také chce dosáhnout nejlepšího výsledku.

Rodiče mají možnost se zapojit do spolupráce se školou pomocí setkání rodičů s ředitelkou školy, které podle jednoho respondenta a mého ověření u paní ředitelky probíhá jedenkrát za rok. Dále to jsou rodičovské schůzky, společné akce (vánoční koncert, hudební festivaly, výstavy apod.), konzultace s výchovným poradcem, speciálním pedagogem, psychologem, ředitelem, učitelem nebo asistentem pedagoga.

Učitelé zmiňují, že se žáci chovají lépe, když ví, že daný rodič je spoluaktér jejich vzdělávání. I v této škole učitelé zmiňují větší motivaci dětí k učení, pokud se rodiče zajímají o jejich vzdělávání. Dokládají to výpovědi učitele: *„Výsledky se určitě zhoršují, když rodiče nespolupracují se školou. Celkově to má na dítě pozitivní vliv, když rodiče spolupracují.“*

Všichni učitelé se shodli na tom, že základem dobré spolupráce je kvalitní komunikace. Ideálně by mělo docházet k průběžné komunikaci.

Dotázaným učitelům této školy vyhovuje, jak je spolupráce rodičů se školou nastavena. „*U nás ve škole je spolupráce vícerozložková – asistence, výchovný poradce, speciální pedagog, psycholog.*“

Všichni respondenti (rodiče) se shodli na tom, že je důležité, aby rodiče spolupracovali se školou s inkluzivním vzděláváním. Podle nich se dítě podaří lépe začlenit do kolektivu, když jsou rodiče škole nápomocni. „*Když budou rodiče zapojeni do vzdělávání svých dětí, tak jim vysvětlí, jak se mají chovat k ostatním spolužákům, a tak nebude docházet tolik ke konfliktům a k šikaně.*“

Za způsoby spolupráce rodičů se školou respondenti zmiňují: společné akce. Společné výlety s dětmi v rámci školy jsou rodiči považovány za nejpříjemnější formu spolupráce se školou. Přínos takových akcí spatřují ve stmelení nejen dětí, ale i rodičů.

Rodiče hodnotí vliv spolupráce rodičů se školou na žáka jako velmi kladný. Domnívají se, že když spolužáci vidí, že má jejich spolužák potřebné zázemí a rodiče se o něj zajímají stejně jako o ně, tak lépe zapadne do kolektivu a nebudou se ho snažit z něj vyčlenit.

Rodičům by vyhovovalo, kdyby je škola více informovala. Větší informovanost by uvítali hlavně o tom, co se děti právě učí, a jak by s ním měli doma pracovat. Lépe by se jim potom dařilo pracovat se svým dítětem doma a připravit ho i na vyučování.

Rodiče dětí, které nemají žádné speciální vzdělávací potřeby, nebývají pravidelně kontaktováni učiteli. S tím souvisí i komunikace se školou, kterou by také chtěli zlepšit.

2.4 Shrnutí výsledků výzkumu

V případových studiích byly zkoumány možnosti začlenění rodičů do spolupráce se školou při inkluzivním vzdělávání. Celkem bylo dotázáno 18 respondentů z řad učitelů a rodičů. Z výzkumného šetření vyplynulo, že všechny tři školy mají proinkluzivní přístup. Reforma byla na těchto školách směrem k inkluzivnímu vzdělávání zahájena ještě před uložením změn zákonem.

Všechny školy z výzkumného vzorku podporují spolupráci rodičů se školou s inkluzivním pojetím. Všichni dotázaní respondenti se shodli na tom, že je důležité, aby se rodiče zapojovali do spolupráce se školou s inkluzivním vzděláváním. Dítě podle nich vnímá spolupráci rodičů se školou s inkluzivním pojetím jako pozitivní jev, který přispívá k jeho rozvoji.

Variabilita je spatřována ve zkušenostech spolupráce rodičů se školou. Učitelé se setkávají s komunikativními rodiči, kteří od učitelů vyžadují, aby se mohli zapojovat do inkluzivního vzdělávání až po rodiče, kteří nechodí na třídní schůzky a ani neodpovídají učitelům na e-maily. Podobné je to u rodičů. Ti uvádějí za největší problém ve spolupráci to, když učitelé rodiče nekontaktují ani neinformují o věcech, které se týkají vzdělávání je-

jich dětí. Ve většině případů převládají pozitivní zkušenosti rodičů s učiteli. Výjimku tvoří respondenti, kteří se setkali s učitelem, který nebyl nakloněn inkluzivnímu vzdělávání. V jednom případě k tomu došlo na základní škole při suplování dcery jednoho z dotázaných. Ostatní takové zkušenosti jsou z jiných škol nebo ze zaměstnání respondentů.

Vliv na spolupráci se školou v inkluzivním vzdělávání mají mimo jiné i samotné názory rodičů na inkluzivní vzdělávání. Dotázaní rodiče mají kladný názor na inkluzi. Někteří rodiče jsou pro inkluzivní vzdělávání za určitých podmínek, které škola musí splňovat. Patří mezi ně: spolupráce rodičů se školou, asistent pedagoga, učitelé, kteří rozumí inkluzivnímu vzdělávání a ví, jak s takovými dětmi pracovat, speciální pedagog, materiální vybavení školy, dostatek financí, menší počet žáků ve třídě.

Rodiče se v těchto školách snaží spolupracovat se školou podle svých možností. Často zmiňují materiální pomoc (pomůcky do třídy, na „kroužky“) nebo společné akce školy, kterých se účastní. Významný způsob spolupráce, který rodiče uvádějí, je pomoc a dohled rodičů při přípravě věcí a při psaní úkolů jejich dětí do školy. Někteří z dotázaných rodičů by se rádi zapojovali do spolupráce se školou více, ale nejlépe by je učitel musel oslovit sám.

Spolupráce rodičů se školou s inkluzivním vzděláváním má na žáka podle učitelů i rodičů pozitivní vliv. Pokud rodiče spolupracují se školou, dítě vidí, že mají rodiče o něj zájem a bývá více motivované k učení, než když se rodiče o dítě nestarají. Podle rodičů to lze vidět i na vystoupeních jejich dětí v rámci školy. Když rodiče pravidelně navštěvují vystoupení svých dětí, děti jsou spokojenější a usilují o to, aby se v daném oboru zlepšovaly. Největší problém podle učitelů nastává, když se rodiče stydí za něco, co se týká i jejich dítěte a neřeší to. Pokud problém trvá delší dobu a rodiče se ho snaží zakrývat, má to neblahý vliv na celkový rozvoj dítěte.

Ideální spolupráce s rodiči v inkluzivním vzdělávání očima učitelů je taková, že pokud nastane nějaký problém, tak se bude řešit okamžitě s rodiči. Rodiče vidí jako ideální stav, když k nim učitel přistupuje vstřícně a informuje je pravidelně o jejich dětech a o tom, co se ve škole děje.

Ze změn, které by rodiče uvítali v inkluzivním vzdělávání, nejčastěji zmiňují větší informovanost a komunikativnost ze strany školy. Dále si přejí, aby se všichni rodiče zapojovali do spolupráce se školou. Učitelé zmiňují, že by jim nevadilo, kdyby se na ně rodiče obraceli častěji. Občas se setkávají s tím, že se někteří učitelé bojí rodiče požádat o pomoc. Pokud by rodiče sami uspořádali nějakou akci a pozvali učitele na ni, tak rádi přijdou.

Spolupráce rodičů se školou prospívá podle dotázaných respondentů všem aktérům inkluzivního vzdělávání. V odpovědích respondentů nebyly nalezeny pochybnosti o tom, proč by se rodiče měli zapojovat do inkluzivního vzdělávání.

Role rodiče při spolupráci se školou s inkluzivním vzděláváním je považována za nesmírně důležitou, bez které se celý vzdělávací proces dětí neobejde. Je potřeba, aby rodiče byli škole nápomocni, zajímali se o své děti a o dění ve škole.

Důležitost spolupráce rodičů se školou a výzkumná zjištění jsou stále aktuální i po zavedení vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Dokládají to například výsledky z projektu P-KAP (Podpora krajského akčního plánování) nebo z KIPR (Kvalita-Inkluze-Poradenství-Rozvoj), kde jedním z cílů je podporovat spolupráci a komunikaci rodičů a školy (NÚV, 2019).

3 Diskuse

Velký nesoulad je spatřován v názorech na to, kdo by měl koho oslovovat ohledně spolupráce rodičů se školou s inkluzivním pojetím. Rodiče by se rádi zapojovali více do spolupráce, ale očekávají, že je učitelé budou oslovovat a kontaktovat. Učitelé zmiňují, že nevidí problém v tom, když se na ně rodiče budou častěji obracet, ale uvádějí, že mezi nimi jsou někteří kolegové, kteří se bojí požádat rodiče o pomoc. Nejčastěji mají obavu z toho, aby si potom rodiče nemysleli, že si neumí sami poradit nebo že si neví rady.

Komunikace rodičů s učiteli je jednou z nejdůležitějších složek úspěšné spolupráce. Pokud se v komunikaci vyskytnou nějaké bariéry, jako například neporozumění, obavy, neochota, tak dochází i k narušení spolupráce rodičů se školou. Téma komunikace rodičů se školou v inkluzivním vzdělávání se jeví jako podstatná součást spolupráce, které by si zasloužilo prozkoumat více jako samostatná studie.

Překvapením bylo, že rodiče uváděli, že mají dostatek informací o inkluzivním vzdělávání. Nikdo z uvedených respondentů neuvedl, že by se s tímto pojmem nesetkal. Nejspíše je to přičítáno tomu, že pouze tři respondenti měli dítě, které nemá žádné speciální vzdělávací potřeby, ale navštěvují inkluzivní školu, tak je vedení školy a učitelé dostatečně informovali o tomto typu vzdělávání. Další téma, které se z výzkumu vynořilo, je připravenost škol na inkluzivní vzdělávání. Rodiče dětí i učitelé jsou ve většině případů se spoluprací rodičů se školou spokojeni, ale změny by uvítali v nastavení systému inkluzivního vzdělávání ve škole. Patří mezi ně menší počet dětí ve třídě, více asistentů pedagoga, speciální pedagog a školní psycholog ve škole, některé mimoškolní aktivity zdarma. Podle odpovědí ředitelů, učitelů i rodičů se vedení školy snaží o změny v inkluzivním vzdělávání tímto směrem, ale není dostatek financí.

Na téma spolupráce rodičů se školou v inkluzivním vzdělávání existuje málo českých zdrojů, které se tím zabývají. Uvedené výzkumy v teoretické části článku dokládají to, že spolupráce rodičů se školou s inkluzivním pojetím zkvalitňuje proces vzdělávání dětí. Tato tvrzení, která dokládají pozitivní přínos zapojování rodičů do spolupráce se školou, výzkumná zjištění potvrdila. Z názorů rodičů vyplývá, že mají největší obavu z toho, aby jejich děti vyučoval učitel s inkluzivními kompetencemi a aby se jejich dítě cítilo ve škole šťastné. Tyto názory byly také potvrzeny ve výzkumných zjištěních.

Kvalitativní výzkum byl zvolen, protože téma rodičů jako spoluaktérů inkluzivního vzdělávání patří mezi málo probádaná empirická šetření. Přínosem je, že se výzkum

tykal dvou odlišných skupin respondentů. Umožnilo nám to vidět roli rodičů při spolupráci se školou s inkluzivním pojetím ze dvou rozdílných pohledů. Větší výzkumný vzorek by nám nejspíše přinesl další zjištění a nápady ohledně možností spolupráce rodičů se školou v inkluzivním pojetí, ale k tomu by byl zapotřebí ještě alespoň jeden člen výzkumného týmu.

Základem dobré spolupráce je kvalitní komunikace. Ideálně by mělo docházet k průběžné komunikaci. Je potřeba, aby forma komunikace vyhovovala všem rodičům. Někdo preferuje osobní setkání, jiní rodiče komunikaci přes e-mail. S některými rodiči je škola téměř v každodenním styku, a to hlavně s asistentem pedagoga. Důležité je, aby docházelo k vzájemné podpoře školy, učitelů a rodičů.

Závěr

Předložený článek doplňuje výsledky již uvedených českých i zahraničních výzkumů a shoduje se s nimi v tom, že zapojení rodičů do spolupráce se školou má znatelný přínos pro všechny zúčastněné osoby ve vzdělávacím procesu a předkládá doporučení a návrhy, které pomohou při začlenění rodičů do spolupráce se školou s inkluzivním pojetím.

Z různých studií (například Hájkové, Strnadové, Bartoňové, Vítkové, Lechty) vyplývá, že učitelé žáky se speciálními vzdělávacími potřebami chtějí začleňovat, ale jen malé procento chce měnit učební strategie a návyky. Aby inkluzivní vzdělávání a jeho výsledky byly úspěšné, je nezbytné, aby rodiče ovlivnili podmínky, ve kterých dítě vyrůstá. Je tedy potřebná spolupráce rodiny a školy. A to hlavně rodičů, kteří jsou škole nápomocni.

Cíl, který je uveden na začátku článku, zní: objasnit význam spolupráce rodičů se školou v inkluzivním vzdělávání a přispět tak k aktuálnímu tématu inkluzivního vzdělávání. Na základě předložených teoretických koncepcí a z výsledků výzkumu vyplývá, že k dosažení úspěšné inkluze je potřeba vytvoření podmínek, které k tomu povedou. Mezi podmínky úspěšného inkluzivního vzdělávání patří i spolupráce rodičů se školou. Tento pomalý a nekončící proces by měl pomoci k rovnosti ve vzdělávání a ke zlepšení kvality života dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Spolupráci rodičů se školou je neustále potřeba podporovat a rozvíjet i po zavedení vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných i její nynější novele.

Všichni dotázaní respondenti hodnotí zapojování rodičů do spolupráce se školou jako nepostradatelný a důležitý bod vzdělávání dětí v inkluzivní škole. Překvapujícím zjištěním jsou pozitivní názory všech dotázaných rodičů na inkluzivní vzdělávání. Zkušenosti rodičů i učitelů se zapojováním rodičů do inkluzivního vzdělávání jsou různé. U učitelů většinou převládají pozitivní zkušenosti, ale setkávají se i s nekomunikativními a neochotnými rodiči. Podobné je to u rodičů, kdy mají zkušenost z jiné školy, kde byl učitel, který nebral ohledy na speciální vzdělávací potřeby jejich dítěte. V těchto třech

školách převládají pozitivní zkušenosti rodičů se spoluprací se školou. Výzkumná zjištění byla v souladu s teoretickými východisky.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že rodiče lze do spolupráce se školou s inkluzivním vzděláváním zapojit těmito způsoby: účast na společných akcích, uspořádání akce rodičů, kde by se více všichni stmelili, zajištění pomůcek do výuky a další materiální pomoc, podpora a tolerance učitelů, založení sdružení rodičů při škole, účast na schůzkách s pedagogickými pracovníky školy a dalšími odborníky, pravidelná komunikace, pomoc dětem s přípravou výukových materiálů a podkladů do školy, součinnost použitých výchovných prostředků doma i ve škole. Tyto uvedené způsoby mohou zlepšit spolupráci rodičů se školou s inkluzivním pojetím.

Rodičům by vyhovovalo, kdyby je škola více informovala. Větší informovanost by uvítali hlavně o tom, co se děti právě učí, a jak by s ním měli doma pracovat. Lépe by se jim potom dařilo pracovat se svým dítětem doma a připravit ho i na vyučování. Komunikaci, kdy se rodič a učitel navzájem uctívají, považují respondenti za nejdůležitější bod spolupráce.

Možnosti, jak rodič může pomoci škole s inkluzivním vzděláváním, jsou celé řady. Záleží na každém rodiči, co je mu blízké a jak se zapojí. Zlepšit spolupráci rodičů se školou s inkluzivním vzděláváním lze tím, že ze strany rodičů i učitelů se neustále pracuje na vzájemné důvěře, oboustranné komunikaci a včasném řešení problému. To je podle respondentů klíčem k úspěchu ve vzájemné spolupráci.

Při psaní tohoto článku, věnovanému tématu rodičů jako spoluaktérů inkluzivního vzdělávání, vyvstala řada zajímavých a rozšiřujících témat, která by si zasloužila další důkladný a dlouhodobý výzkum. Jedná se zejména o komunikaci mezi učitelem a rodiči v inkluzivním vzdělávání.

Literatura

- Bartoňová, M. & Vitková, M. (2013). *Vzdělávání se zaměřením na inkluzivní didaktiku a vyučování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve škole hlavního vzdělávacího proudu: Education focusing on inclusive didactics and teaching pupils with special educational needs in mainstream school*. Brno: Masarykova univerzita.
- Carpenter, B. (2003). *Families in context: emerging trends in family support and early intervention*. London: David Fulton Publishers.
- ČŠI (2018). *Zpráva o možnostech sledování inkluzivních přístupů na úrovni školy*. EU, MŠMT.
- Forlin, Ch. (2010). *Teacher education for inclusion: changing paradigms and innovative approaches*. London: Routledge.
- Greger, D., Chvál, M., Walterová E. & Černý, K. (2009). Názory českých rodičů a veřejnosti na časné rozdělování žáků. *Orbis Scholae*, 3 (3), 51–78.
- Hájková, V. & Strnadová, I. (2010). *Inkluzivní vzdělávání: [teorie a praxe]*. Praha: Grada.
- Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Kasíková, H. & Straková, J. (2011). *Diverzita a diferenciacie v základním vzdělávání*. Praha: Karolinum.

- Kasíková, H. & Vališová, A. (1994). *Pedagogické otázky současnosti: učební text pro studenty učitelství*. Praha: Institut sociálních vztahů.
- Kolektiv autorů. (2015). *Výstup projektu „Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Krejčová, V. (2005). *Aktuální témata výchovy a vzdělávání ve škole: texty pro studijní disciplínu Teorie výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Lechta, V. (2016). *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál.
- Rabušicová, M., Šaďová, K., Trnková, K. & Čiháček, V. (2004). *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita.
- Step by Step. (2011). *Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA*. Praha
- Švaříček, R. & Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Elektronické zdroje:

- Inkluzivní vzdělávání. *Nadace Open Society Fund Praha* [online]. © 2011 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <http://www.osf.cz/vzdelavani-a-mladi-lide/inkluzivni-vzdelavani>
- Kvalita školy [online]. 2019 [cit. 2019-12-10]. http://www.kvalitaskoly.cz/?q=dalsi_vzdelavani_pedagogickych_pracovniku
- Leyser, Y. & Kirk, R. (2010). Evaluating Inclusion: an examination of parent views and factors influencing their perspectives. *International Journal of Disability, Development and Education*, 51 (3). Národní projekty [online]. 2019 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/projekty>
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění účinném od 1. 9. 2017. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaska-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-1>
- Tematická zpráva: Podpora inkluzivního vzdělávání v základních a středních školách ve školním roce 2012/2013. In: *Česká školní inspekce* [online]. 2014 [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/641b5628-ee0a-4120-b090-01dcf1779a7a>

Kontakt:

Mgr. Bc. Klára Lenkvíková (Seltenhoferová)
Katedra pedagogiky, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
Česká republika
e-mail: klara.kvik@seznam.cz

Mgr. Klára Lenkvíková je studentkou doktorského studijního programu Pedagogika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Současně působí jako metodik primární prevence a speciální pedagogiky na Krajském úřadě Libereckého kraje. Podílela se na výuce předškolní pedagogiky a volitelného předmětu „Učitel v současné škole“. Ve své disertační práci a realizovaných výzkumech se zabývá inkluzivním vzděláváním. V současné době je na mateřské dovolené.